

آداب و رسوم و فرهنگ مردم روستاهای نیشابور

شهر نیشابور را که مورخان و جغرافی‌نویسان سده‌های قبلی، به‌صورت نیشابور، نیشاپور به نیشابور نوشته‌اند. در زبان پهلوانی ساسانی نیشاپور می‌خوانند و نام اصلی آن «نیوک شاهپور» است.

نیشابور از شهرهای قدیمی خراسان است. یک میلیون جمعیت و ۱۲ هزار قنات دارد و احمد کاتب می‌گوید: میان این شهر و شهرهای بزرگ خراسان قدیم مثل مرو و هرات و شهرهای جرجان و دامغان ده مرحله است. نویسنده‌گان دوران اسلامی که اغلب ریشه‌های واژه‌های بازمانده از عهد کهن را نمی‌دانستند یا تصور خود داستان‌سرایان

خانواده دختر آنها را دعوت می‌کنند. در این مدت، دختر و پسر همدیگر را ملاقات می‌کنند.

عقدکنان
روز عقدکنان، خانواده پسر، وسایل خوراکی و مقداری لباس برای خانواده عروس می‌فرستد و پدر پسر، حمای روز عقدکنان، برای دعوت مردان و زنان نزد خانواده عروس برای دعوت دعوت‌شدگان مقداری قند یا شیرینی به حمای و زن او می‌دهند و بعد از صرف غذا، ملاه ده دختر را عقد می‌کند. مهریه دختر، آب، زمین و گوسفند است.

پس از عقدکنان، مراسم عروسی برگزار می‌شود. در این روز، عروس و داماد با لباس‌های فاخر و زیاده به تهنیه و بخت غذا که اغلب هلیم است مبارکت می‌ورزند. در این روز، علمای را از مساجد بیرون می‌آورند. در روستاهای اسحاق‌آباد و کلیدر، بار و بسیاری از نقاط دیگر نیشابور، نمایش شبیه خوانی برگزار می‌شود. در این

نمایش مذهبی، گروه‌های شبیه‌خوان با حرکات و خواندن آیات مناسب، نوحه‌خوانی می‌کنند و ماجرای ظهر عاشورا را بازسازی می‌کنند. در روستاهای روستا، عده‌ای از عواداران علم به دست در حالی که علم ویژه عزاداری، پیشاپیش آنها برده می‌شود، به پیشواز آنان می‌آیند و به اصطلاح به هم سلام می‌گویند و آنها را به میدان اصلی ده راهنمایی می‌کنند. پس از گرد آمدن همه گروه‌ها در میدان اصلی نخل را برمی‌دارند و دسته‌جمعی به سوی امامزاده روستا روانه می‌شوند. پس از مراجعت از مزار، گروه‌ها برحسب روستا، دسته دسته به طرف ناهار فراخوانده می‌شوند. خارج تهنیه هلیم نیز توسط افراد خیر تاهین می‌شود. در شهر نیشابور دسته‌های گوناگون عزادار در قالب هیأت‌های مختلف و دسته‌های با حرکت دادن عصی و گوشه و کنار شهر به خیابان اصلی آمده و در طول آن به حرکت و عزاداری می‌پردازند. در این مراسم که معمولاً در مسجد جامع پایان می‌یابد، آوازهای دلنشین و مظلومیت امام حسین(ع) و یارانش خوانده می‌شود. در روز اربعین حسینی نیز مراسم عزاداری و روضه‌خوانی در داخل مساجد و خانه‌ها برپا می‌شود. عده‌ای از زنان صبح اربعین شله‌زرد را که از شب قبل آماده کرده‌اند، بین همسایه‌ها و آشنایان تقسیم می‌کنند. مراسم عزاداری در مساجد، حسینیه‌ها و خانه‌ها در روزهای وفات حضرت پیامبر(ص) و وفات حضرت فاطمه(س)، شهادت حضرت علی ضمن اعیان مراسم احیای نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان و سایر روزهای وفات یا شهادت دیگر امامان معصوم(ع) و بزرگان دین با احترام خاصی برگزار می‌شود.

دماذاری در اغلب نقاط نیشابور اساس زندگی مردم را تشکیل می‌دهد و به عنوان محور تولید در این مناطق نقش حیاتی دارد، در موارد کمبود آب و نزولات جوی جهت نزول باران در برخی نقاط شهرستان مردم دعا نوشته و به شاخه‌های درختان می‌بندند و یا زنان آتش بی‌فاطمه می‌بزند و بین همسایه‌ها پخش می‌کنند و در برخی مناطق نیز مردم سه روز متوالی روزه می‌گیرند و در آخرین روز به صحرایی می‌روند و دسته‌جمعی از خدا طلب باران می‌کنند. در مراسم چوله قرک نیز گروهی از کودکان در روستا، مژسکی می‌سازند و به آن پارچه‌هایی لوان و لباس‌هایی

نیشابور در روزهای ختم، هلیم می‌بزند و از شرکت‌کنندگان در مراسم پذیرایی می‌شود. پس از مراسم چهلیم عده‌ای از نزدیکان با به همراه آوردن پیراهنی برای مرد خانه و یک روسری و یا حتی یک پیراهن (ژوما) لباس‌های اهدایی باید رنگی روشن داشته باشند. برای زن خانه به نود ایشسان رفته و با دلداری دادن آنها، نود ایشسان مشکلی را از تن‌شان درمی‌آورند تا از عزا درآیند.

روز عرفه
به روز عرفه، «روز علفه» نیز می‌گویند. علفه دو روز است: ۱- علفه کهن، آخرین روز سال است که مردم به قبرستان می‌روند و برای

می‌کردند، درباره نیشابور می‌نویسند: چون شاهپورشاه آنجا را بدست گرفت: نیوک جایی است، شهری شود، در آن زمان در آنجا نیازی بود، وی فرمان داد تا آنها را بریند و به جای آن شهری بنا کردند و کلمه نیشابور مرکب از نی و شاپور است!!

نیشابور کهن، مدتی مستحکم داشت و نام، باختر، جوین و بیق از توابع آن بودند و دوازده روستا داشت که در هر روستایی صدوشصت دهکده بود.

تقویم الیلدان
مردم این شهر در حکومت عثمان ۳۵ - ۲۹ هـ. ق بدو جنگ و خونریزی به اسلام گرویدند. در عصر ملوکات بعد از اسلام چند بار دست به دست‌گشت و در هجوم مغول (۶۱۸ هـ. ق) مردم بسیاری به نیشابور پناهنده شدند. مدافعان شهر داماد چنگیزخان را کشتند و چنگیز خود هسیار تسخیر نیشابور شد و وقتی با حمله شوهر را تصرف کرد، بریرحانه هر موجود زندگانی را که یافتند، کشتند. بعد از حمله مغول دیگر هرگز آن نیشابور است. آداب و رسوم رایج در این شهر و روستاهای اطراف آن از بسیاری جهات متفاوت است که در این نوشته تفصیلاً بررسی می‌نمایم.

عروسی
عروسی معمولاً دو شبانه روز به طول می‌انجامد. روز اول پدر داماد، اقوام و فامیل را به خانه خویش دعوت می‌کند و داماد نیز بر تختی کنار مجلس می‌نشیند و هر یک از مدعوین پول یا گوسفند به داماد هدیه می‌کند. روز بعد، زن آرایشگر سر و صورت عروس را آرایش می‌کند. لباس‌های داماد را از خانه عروس و لباس‌های عروس را از خانه داماد با ساز و دهل به حمام می‌برند و آنها را با لباس‌های نو به خانه برمی‌گردانند.

عروس بردن
هنگام عروس کشانی، یکی از زنان فامیل داماد وسیله‌ای را از خانواده عروس که به آن «عقل عروس» می‌گویند برمی‌دارد و در خانه داماد آن را به عروس می‌دهد. عروس را براسی سوار می‌کنند و استسار اسب را دایی یا پسر عمو یا برادر عروس می‌کشد و تا خانه داماد او را همراهی می‌کند. چند زن نیز با عروس به خانه داماد می‌روند و یک تا دو شب آنجا می‌مانند. عروس را با ساز و دهل به خانه داماد می‌برند. جلو خانه داماد عروس پانداز طلب می‌کند و تا پانداز به او ندهند، وارد خانه نمی‌شود. مادر یا پدر داماد، گوسفندی یا هدیه‌ای دیگر به عروس می‌دهد تا وارد شود. رنگ لباس عروس سفید و محل حیله‌گاه، خانه داماد است. مادر عروس یک روز بعد از عروسی به افرادی که به داماد هدیه‌ای دادند، یک دستمال و مقداری شیرینی می‌دهد. پدر عروس بعد از سه روز از عروسی یکی از فامیل یا برادر عروس را به خانه داماد می‌فرستد و عروس و داماد را به خانه خود دعوت می‌کند و گوسفند یا قطعه زمینی به آنها هدیه می‌دهد.

شب یلدا
در این شب مردم معمولاً به خانه بزرگترها می‌روند و تا نیمه‌شب

نمایش مذهبی، گروه‌های شبیه‌خوان با حرکات و خواندن آیات مناسب، نوحه‌خوانی می‌کنند و ماجرای ظهر عاشورا را بازسازی می‌کنند. در روستاهای روستا، عده‌ای از عواداران علم به دست در حالی که علم ویژه عزاداری، پیشاپیش آنها برده می‌شود، به پیشواز آنان می‌آیند و به اصطلاح به هم سلام می‌گویند و آنها را به میدان اصلی ده راهنمایی می‌کنند. پس از گرد آمدن همه گروه‌ها در میدان اصلی نخل را برمی‌دارند و دسته‌جمعی به سوی امامزاده روستا روانه می‌شوند. پس از مراجعت از مزار، گروه‌ها برحسب روستا، دسته دسته به طرف ناهار فراخوانده می‌شوند. خارج تهنیه هلیم نیز توسط افراد خیر تاهین می‌شود. در شهر نیشابور دسته‌های گوناگون عزادار در قالب هیأت‌های مختلف و دسته‌های با حرکت دادن عصی و گوشه و کنار شهر به خیابان اصلی آمده و در طول آن به حرکت و عزاداری می‌پردازند. در این مراسم که معمولاً در مسجد جامع پایان می‌یابد، آوازهای دلنشین و مظلومیت امام حسین(ع) و یارانش خوانده می‌شود. در روز اربعین حسینی نیز مراسم عزاداری و روضه‌خوانی در داخل مساجد و خانه‌ها برپا می‌شود. عده‌ای از زنان صبح اربعین شله‌زرد را که از شب قبل آماده کرده‌اند، بین همسایه‌ها و آشنایان تقسیم می‌کنند. مراسم عزاداری در مساجد، حسینیه‌ها و خانه‌ها در روزهای وفات حضرت پیامبر(ص) و وفات حضرت فاطمه(س)، شهادت حضرت علی ضمن اعیان مراسم احیای نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان و سایر روزهای وفات یا شهادت دیگر امامان معصوم(ع) و بزرگان دین با احترام خاصی برگزار می‌شود.

تمنای باران و مراسم چوله قرک
بنا توجه به این که کشاورزی و

بلند می‌پوشانند و در کوچ‌های ده راه می‌افتند و می‌خوانند: چوله قرک باران کن بارون بی‌پایان کن گندم به زیر خاکه از تشنگی هلاکه بزغاله شیر میه چپو پنیر میه سبیس به در خانه‌ها می‌روند و اهل خانه مقداری شیرینی و یا پول به آنها می‌دهند و گاهی مقداری آب هم روی بچه‌ها می‌پاشند.

مراسم بعد از مرگ
نزدیکان متوفای اغلب به وسیله گفتن اذان و لا اله الا الله، همسایگان را جهت تشییع جنازه دعوت می‌کنند. قبل از دفن میت، او را رو به قبله می‌خوانند و به آرامی چشمهای وی را می‌بندند، دستها را قالب هیأت‌های مختلف و دو دست انگشت پا را به دو وسیله تشییع پارچه شهر به خیابان اصلی آمده و در طول آن به حرکت و عزاداری می‌پردازند. در این مراسم که معمولاً در مسجد جامع پایان می‌یابد، آوازهای دلنشین و مظلومیت امام حسین(ع) و یارانش خوانده می‌شود. در روز اربعین حسینی نیز مراسم عزاداری و روضه‌خوانی در داخل مساجد و خانه‌ها برپا می‌شود. عده‌ای از زنان صبح اربعین شله‌زرد را که از شب قبل آماده کرده‌اند، بین همسایه‌ها و آشنایان تقسیم می‌کنند. مراسم عزاداری در مساجد، حسینیه‌ها و خانه‌ها در روزهای وفات حضرت پیامبر(ص) و وفات حضرت فاطمه(س)، شهادت حضرت علی ضمن اعیان مراسم احیای نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان و سایر روزهای وفات یا شهادت دیگر امامان معصوم(ع) و بزرگان دین با احترام خاصی برگزار می‌شود.

تمنای باران و مراسم چوله قرک
بنا توجه به این که کشاورزی و

بلند می‌پوشانند و در کوچ‌های ده راه می‌افتند و می‌خوانند: چوله قرک باران کن بارون بی‌پایان کن گندم به زیر خاکه از تشنگی هلاکه بزغاله شیر میه چپو پنیر میه سبیس به در خانه‌ها می‌روند و اهل خانه مقداری شیرینی و یا پول به آنها می‌دهند و گاهی مقداری آب هم روی بچه‌ها می‌پاشند.

مراسم بعد از مرگ
نزدیکان متوفای اغلب به وسیله گفتن اذان و لا اله الا الله، همسایگان را جهت تشییع جنازه دعوت می‌کنند. قبل از دفن میت، او را رو به قبله می‌خوانند و به آرامی چشمهای وی را می‌بندند، دستها را قالب هیأت‌های مختلف و دو دست انگشت پا را به دو وسیله تشییع پارچه شهر به خیابان اصلی آمده و در طول آن به حرکت و عزاداری می‌پردازند. در این مراسم که معمولاً در مسجد جامع پایان می‌یابد، آوازهای دلنشین و مظلومیت امام حسین(ع) و یارانش خوانده می‌شود. در روز اربعین حسینی نیز مراسم عزاداری و روضه‌خوانی در داخل مساجد و خانه‌ها برپا می‌شود. عده‌ای از زنان صبح اربعین شله‌زرد را که از شب قبل آماده کرده‌اند، بین همسایه‌ها و آشنایان تقسیم می‌کنند. مراسم عزاداری در مساجد، حسینیه‌ها و خانه‌ها در روزهای وفات حضرت پیامبر(ص) و وفات حضرت فاطمه(س)، شهادت حضرت علی ضمن اعیان مراسم احیای نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان و سایر روزهای وفات یا شهادت دیگر امامان معصوم(ع) و بزرگان دین با احترام خاصی برگزار می‌شود.

تمنای باران و مراسم چوله قرک
بنا توجه به این که کشاورزی و

بلند می‌پوشانند و در کوچ‌های ده راه می‌افتند و می‌خوانند: چوله قرک باران کن بارون بی‌پایان کن گندم به زیر خاکه از تشنگی هلاکه بزغاله شیر میه چپو پنیر میه سبیس به در خانه‌ها می‌روند و اهل خانه مقداری شیرینی و یا پول به آنها می‌دهند و گاهی مقداری آب هم روی بچه‌ها می‌پاشند.

مراسم بعد از مرگ
نزدیکان متوفای اغلب به وسیله گفتن اذان و لا اله الا الله، همسایگان را جهت تشییع جنازه دعوت می‌کنند. قبل از دفن میت، او را رو به قبله می‌خوانند و به آرامی چشمهای وی را می‌بندند، دستها را قالب هیأت‌های مختلف و دو دست انگشت پا را به دو وسیله تشییع پارچه شهر به خیابان اصلی آمده و در طول آن به حرکت و عزاداری می‌پردازند. در این مراسم که معمولاً در مسجد جامع پایان می‌یابد، آوازهای دلنشین و مظلومیت امام حسین(ع) و یارانش خوانده می‌شود. در روز اربعین حسینی نیز مراسم عزاداری و روضه‌خوانی در داخل مساجد و خانه‌ها برپا می‌شود. عده‌ای از زنان صبح اربعین شله‌زرد را که از شب قبل آماده کرده‌اند، بین همسایه‌ها و آشنایان تقسیم می‌کنند. مراسم عزاداری در مساجد، حسینیه‌ها و خانه‌ها در روزهای وفات حضرت پیامبر(ص) و وفات حضرت فاطمه(س)، شهادت حضرت علی ضمن اعیان مراسم احیای نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان و سایر روزهای وفات یا شهادت دیگر امامان معصوم(ع) و بزرگان دین با احترام خاصی برگزار می‌شود.

تمنای باران و مراسم چوله قرک
بنا توجه به این که کشاورزی و

حتی به گوشه یقه پیراهنش یک سنجاق آویزان می‌کنند. این اشیا از جهت دفع آل گذاشته می‌شوند زیرا معتقدند اگر آل بیاید، جگر زانو را با خود می‌برد و مرد خانه و یک روسری و یا حتی یک پیراهن (ژوما) لباس‌های اهدایی باید رنگی روشن داشته باشند. برای زن خانه به نود ایشسان رفته و با دلداری دادن آنها، نود ایشسان مشکلی را از تن‌شان درمی‌آورند تا از عزا درآیند.

روز عرفه
به روز عرفه، «روز علفه» نیز می‌گویند. علفه دو روز است: ۱- علفه کهن، آخرین روز سال است که مردم به قبرستان می‌روند و برای

نیشابور در روزهای ختم، هلیم می‌بزند و از شرکت‌کنندگان در مراسم پذیرایی می‌شود. پس از مراسم چهلیم عده‌ای از نزدیکان با به همراه آوردن پیراهنی برای مرد خانه و یک روسری و یا حتی یک پیراهن (ژوما) لباس‌های اهدایی باید رنگی روشن داشته باشند. برای زن خانه به نود ایشسان رفته و با دلداری دادن آنها، نود ایشسان مشکلی را از تن‌شان درمی‌آورند تا از عزا درآیند.

روز عرفه
به روز عرفه، «روز علفه» نیز می‌گویند. علفه دو روز است: ۱- علفه کهن، آخرین روز سال است که مردم به قبرستان می‌روند و برای

ترانه عامیانه تو که ماه بلند آسمونی
این ترانه در میان فارسی‌زبانان با گویشهای مختلف رواج دارد. روایتی از آن را مرحوم سیدمحمدعلی جمالزاده در کتاب دارالمجانین خود آورده است:
- تو که ماه بلند آسمونی
منم ستاره می‌شم پهلوت می‌شینم
- تو که ستاره می‌شی پهلوام می‌شینی
منم ابری می‌شم رو تو می‌گیرم
- تو که ابری می‌شسی رومو می‌گیری
منم بارون می‌شم تن تن (تند تند) می‌بارم
- تو که بارون می‌شسی تن تن می‌باری
منم علف می‌شم سر در می‌آرم
- تو که علف می‌شسی سردر می‌اری
منم بز می‌شم سر تو می‌خورم
- تو که بز می‌شی سر مو می‌خوری
منم چاقو می‌شم کلتو می‌برم
- تو که چاقو می‌شسی کلمو می‌بری
منم پنبه می‌شم دم‌تو می‌گیرم
- تو که پنبه می‌شسی دم‌تو می‌گیری
منم دشتک می‌شم اون بالا می‌افتم
دو روایت از این ترانه را احمد شاملو در کتاب کوچه نقل کرده‌است و دو روایت از دیار یزد نیز شبیه این مضمون وجود دارد. روایات تاجیکی، مازندرانی و آذری آن در کتاب هفت و مجله سخن آمده است که درآینده، آنها را نیز به مرور استفاده خواهیم کرد.

دو پیچی های شاعران امروز
دلپذیر
به پیش چهره‌ات لاله حقیره
میون دست تو خورشید اسیره
بخوان بر من، تو شعر عاشقی را
که لطف باغ شحرت دلپذیره
بیژن مودت
تمنای
دو چشم ناز تو همرنگ دریاست
لبات چون شقایقهای صحراست
تو در اوج غمروزی بی‌نیازی
سربای وجود من تمناست

کالسهک صبح
کسیام مسن! دردمندی زاده شب
سیمهستی ز سکر بساده شب
نشستم تا رسد کالسهک صبح
چو عابری در کنار جاده شب
فرهاد عمرانی
کلید لؤلؤ
صد به غله، پنجه به نوروز
آی سده، سده، سده
صد به غله، پنجه به نوروز
آی سده، سده، سده
صد به غله، پنجه به نوروز
زئون بی شو، چله بدشرو
زئون شو دار، به غم گرفتار
صد به غله، پنجه به نوروز
دخترن دخنه، د فکر چه، نوروزبی همه
صد به غله، پنجه به نوروز
دخترن دخنه، بر شو منله
آی صد به غله، پنجه به نوروز
سده در پشت دار، بمیرن غله دار
چرا جام مرا لبریز داری؟
امانالله احسانی

سرزمین ما
روستای هجیع
روستای هجیع در ۲۰ کیلومتری غرب شهرستان پاره در استان کرمانشاه قرار دارد. جنس خانه‌های این روستا از سنگ است و بصورت پلکانی ساخته شده است. اهالی هجیع کرد زبان و سنی مذهب هستند.

